

1.3. Euroopa ühine turumudel (GTM)

Energiaturu regulaatorite koostööorganisatsioon ACER defineeris aastal 2011 raamistiku, nn Gas Target Model (GTM), mis paneb paika nägemuse ja arengusuunad toimiva gaasituruni jõudmiseks. Mudelis defineeritakse visioon Euroopa tuleviku gaasiturust, mida iseloomustavad konkurentsivõime, likviidsus, turgude integratsioon, optimaalne infrastruktuuri kasutus ja gaasi vaba liikumine eri piirkondade vahel. Selle saavutamise vahenditena nähakse ühelt poolt Euroopa võrgueeskirjade rakendamist kõikides Euroopa Liidu liikmesriikides ning teiselt poolt GTM-is määratletud konkreetseid samme likviidse ja dünaamilise gaasituruni jõudmiseks.

GTM-i ajakohastamisega 2015. aastal sõnastas ACER ka konkreetsete märksõnad, mis gaasituru arengutes olulist rolli mängivad:

- Suurenenud määramatus nii gaasi tootmises kui tarbimises — seoses odavama kildagaasi suurenenud kasutuselevõtuga USA-s on Euroopa gaasi kasutavad ettevõtted hinnasurve all, samuti on odavnenud kivisüsi välja tõrjumiseks gaasi kasutamist elektritoodangu kütusena (sellele aitavad kaasa ka madalad CO₂ emissioonikvootide hinnad). Ka gaasi tootmine Euroopas on vähenemas ning selle trendi pöördumist pole lähiaastatel alternatiivsete allikate lisandumisele vaatamata oodata.
- Varustuskindluse tagamine läbi konkurentsi — kuna paljud Euroopa riigid on liigselt sõltuvad vaid mõnest gaasitarbijast, siis GTM kohaselt tagavad varustuskindluse kõige efektiivsemalt just turupõhised meetmed (eelkõige eabilansi turupõhise hinnastamise meetmed), mis ajendavad turuosalisi varustuskindlusesse panustama. Ette nähakse ka gaasi hoiustamise eraldamist põhivõrkudest.
- Hulgituru toimimine, turgude ühendamise — ACER on defineerinud turgude võtmetunnused, milleks on turuosaliste ootustele vastavus (võimaldades piisavalt riske maandada) ning efektiivne toimimine (pakkudes piisavat konkurentsi, paindlikkust ja varustuskindlust). Mõlemale võtmetunnusele on

lisatud mitmed mõõdikud, millele hästi toimiv hulgiturg vastama peaks.

- Taastuenergia eesmärgid ja uued gaasi kasutusala — GTM-is tehakse ettepanek elektri- ja gaasisüsteemihaldurite koostöökst tulenevalt gaasi kasutusest elektri tootmiseks (taastuvatest allikatest toodetava elektri puhul vajaliku reguleerimisvõimekuse saavutamiseks). Gaasi laialdasemat kasutamist näeb ACER transpordisektoris ning tänu lokaalsete lahenduste rajamisele LNG ja CNG kasutamiseks ja „*power to gas*“ tehnoloogiate arendamisel.

Seni vastavad GTM-is kirjeldatule vaid väga vähesed Euroopa riigid ning paljudes riikides on vaja eesmärkide saavutamiseks muudatusi teha.

GTM-i aluseks on piisavalt konkurentsi pakkuvad, likviidsed ja piisavate välisühendustega sisend-väljund tsoonid (*entry-exit zones*). Sisend-väljund tsoonid võivad koosneda mitmest riigist ning väiksemate riikide puhul on mitmest riigist koosnev tsoon vajalik piisava konkurentsi ja likviidsuse saavutamiseks. Sisend-väljund tsoonide põhimõtteks on võimalus tsoonisiseselt gaasiga vabalt kaubelda, olenemata sellest, millisest sisendpunktist gaas pärineb. Kogu tsooni sisenenud gaasiga saab kaubelda võrdsetel alustel, puuduvad marsruudi ja päritoluga seotud tariifid või kvaliteeditingimused. Ülekandevõrgu tariife tasutakse tsooni sisenedes (sisend-väljund punktides) ning sellest väljudes (sisend-väljund punktides või väljundpunktides sisemaisesse tarbimisse) ning tariifid ei sõltu gaasi päritolust või selle varasemast trajektooriga tsoonis sees või sellest väljaspool. Sisend-väljund tsoonide sees on tavaliselt virtuaalne kauplemispunkt, kus toimub gaasiga kauplemine. Kauplemine võib toimuda kahepoolsete lepingute alusel või läbi gaasibörsi (sellest pikemalt peatükis 4 – Gaasiturg). Joonis 4 illustreerib sisend-väljund tsooni ülesehitust.

Joonis 4 Sisend-väljund tsooni skeem